

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Oppivelvollisuuden laajentaminen – Maksuttomuus lukiokoulutuksessa

Opetus- ja kulttuuriministeriön
webinaari 18.2.2021

Piritta Sirvio, hallitusneuvos
Opetus- ja kulttuuriministeriö

 **Oppivelvollisuuden
laajentaminen**

Toisen asteen koulutuksen maksuttomuus

- Oppivelvollisuutta laajennettaessa laajenee opiskelijan oikeus maksuttomaan toisen asteen koulutukseen.
- Opiskelijalle maksuttomia
 - opetus ja päivittäinen ruokailu (nykytila)
 - opetuksessa tarvittavat oppikirjat ja muut materiaalit
 - opetuksessa tarvittavat työvälineet, -asut ja -aineet
 - lukion oppimäärän päätteeksi suoritettavan ylioppilastutkinnon suorittamiseksi edellytettävät 5 koetta sekä niiden osalta hylättyjen kokeiden uusiminen
 - vähintään seitsemän kilometrin pituiset koulumatkat (toteutetaan nykyisen koulumatkatukijärjestelmän puitteissa)
 - joissakin erityistapauksissa myös majoitus- ja matkakustannukset (lähin oppilaitos yli 100 km)

Keitä uudistus koskee?

- Nuoria, jotka suorittavat perusopetuksen oppimäärää oppivelvollisina 1.1.2021 tai sen jälkeen
 - jos perusopetuksen oppimäärä on suoritettu tai nykyinen oppivelvollisuus on päättynyt ennen tätä ajankohtaa, henkilö ei ole oppivelvollisuuslain piirissä
 - tällä hetkellä perusopetuksen lisäopetuksessa tai VALMA/LUVA-koulutuksessa olevat eivät kuulu laajennetun oppivelvollisuuden piiriin
 - kaikki ensi syksynä lukiossa aloittavat eivät kuulu maksuttomuuden piiriin

Oppivelvollisuus ja maksuttomuus vastinparina

- Jos henkilö ei ole oppivelvollisuuslain piirissä, ei hänellä ole myöskään oikeutta maksuttomaan toisen asteen koulutukseen
- Suomessa vakinaisesti asuvat lapset ovat oppivelvollisia
 - vakinainen asuminen kotikuntalain mukaisesti (vakinaisesti asuva, jos on kotikuntalaissa tarkoitettu kotikunta Suomessa)
 - opiskelutarkoituksessa tai muutoin tilapäisesti Suomessa oleskelevat eivät ole oppivelvollisia, ei myöskään oikeutta maksuttomaan toisen asteen koulutukseen

Maksuttomuusaika (16 §)

- Sen kalenterivuoden loppuun saakka, jolloin opiskelija täyttää 20 vuotta
 - tämän aikarajan sisällä sallitaan opiskelupaikan vaihto, nivelvaiheen koulutukseen osallistuminen ym.
- Oikeus päättyy, kun toisen asteen tutkinto suoritettu
 - kaksoistutkintoa suorittavilla, kun molemmat tutkinnot on suoritettu (aina kuitenkin pääsäännön mukaan sen kalenterivuoden lopussa, jolloin täyttää 20 vuotta)
- Kuka kuuluu maksuttomuuden piiriin?
 - ”on tai on ollut oppivelvollisuuslaissa tarkoitettu oppivelvollinen”
 - ei koskaan opinnoissa, jotka on aloitettu sen kalenterivuoden jälkeen, jolloin opiskelija täyttää 20 vuotta
- Maksuttomuuden pidennysperusteet oppivelvollisuuslaissa

Tieto maksuttomasta koulutuksesta tallennettava

- Koulutuksen järjestäjän tulee opintojen alkaessa selvittää, onko opiskelijalla oikeus maksuttomaan koulutukseen vai ei
- Tieto tallennettava opetuksen ja koulutuksen tietovarantoon
 - Laki valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä 9 c §
 - maksuttomuutta koskevaa tietoa käyttävät myös Kela ja YTL
- Tallennettava myös tieto, jos opiskelijan oikeutta maksuttomaan koulutukseen on pidennetty (pidennysjakso)

Maksuttomuuden laajuus (17 §)

- Opetuksen edellyttämät oppimateriaalit sekä työvälineet, -asut ja -aineet ovat opiskelijalle maksuttomia.
- Maksuttomia eivät kuitenkaan ole erityistä harrastuneisuutta painottavissa koulutuksissa tarvittavat opiskelijan henkilökohtaiseen käyttöön tarkoitetut soittimet, urheiluvälineet tai muut vastaavat välineet ja tarvikkeet, joita opiskelija voi käyttää myös muutoin kuin opetuksen yhteydessä.
- Opintoja täydentävistä vapaaehtoisista opintoretkistä, vierailuista, tapahtumista ja muista vastaavista toiminnoista voidaan periä kohtuullisia maksuja.

Maksuttomuuden laajuuden periaatteita

- Ei säädetty tutkintokohtaista ylärajaa opintopisteille
- Laki ei estä tarjoamasta maksuttomia materiaaleja myös muille kuin siihen lain mukaan oikeutetuille
- Ei valmista listaa, mikä kuuluu tai ei kuulu maksuttomuuden piiriin
- Koulutuksen järjestäjä päättää maksuttomuuden toteuttamistavoista
 - miten ja missä muodossa oppimateriaalit ym. tarjotaan opiskelijoille

Maksuttomuuden rajanvetoa

- Tapauskohtainen soveltamiskäytäntö ja oikeuskäytäntö
 - UKK-palsta <https://minedu.fi/kysymyksia-ja-vastauksia-oppivelvollisuudesta>
- **Opetus on aina maksutonta**
- Kuuluvat maksuttomuuden piiriin
 - sertifikaatit ja viranomaismaksut (esim. hygieniapassi, tulityökortti), jos tutkinnon suorittamisen edellytyksenä
 - tarvittavat ohjelmistot, esim. laskinohjelmistot

Opintoja täydentävät vapaaehtoiset opintoretket

- Voi periä maksuja
 - matka- ja majoituskustannukset, myös ulkomaan matkat
 - retkien pääsyliput
- Aina oltava vaihtoehto suorittaa tutkinto täysin maksuttomasti
 - ei kuitenkaan tarkoita, että juuri vastaava toiminta pitäisi olla maksuttomana vaihtoehtona (esim. laskettelu / maksuton talviliikunta)
- Ei merkitystä sillä, onko kyseessä pakolliset vai valinnaiset opinnot
 - myös pakollisiin opintoihin voi jossain tilanteissa sisältyä vapaaehtoista maksullista täydentävää toimintaa

Maksuttomuus ja oikeusturva

- OVL 17 § 3 mom:
Koulutuksen järjestäjän tulee antaa oppimateriaalien sekä työvälineiden, -asujen ja –aineiden maksuttomuutta sekä opintoja täydentävistä toiminnoista perittäviä maksuja koskeva hallintolain mukainen hallintopäätös (vain) silloin, jos opiskelija sitä kirjallisesti tai suullisesti pyytää.
 - lähtökohtaisesti päätöstä maksuttomuuden piiriin kuulumisesta/kuulumattomuudesta ei tarvitse antaa kaikille opiskelijoille
 - muutoksenhakuoikeus hallinto-oikeuteen

Koulumatkojen maksuttomuus - periaatteet

- Kelan koulumatkatukijärjestelmän puitteissa
 - jatkossakin koulumatkatuki haetaan ja myönnetään Kelasta
- Kunnalla tai koulutuksen järjestäjällä **ei velvollisuutta** koulukuljetuksen järjestämiseen
 - koulutuksen järjestäjä **voi vapaaehtoisesti järjestää koulukuljetuksen**
 - tällöin koulumatkatuki maksetaan koulutuksen järjestäjälle, jos opiskelijalla oikeus koulumatkatukeen
- Ei merkitystä sillä, onko hakeutunut lähimpään tai toisen kunnan alueella sijaitsevaan oppilaitokseen
 - koulumatkatukijärjestelmän puitteissa korvataan päivittäiset koulumatkat

Koulumatkatuen muodot

- Lähtökohtaisesti julkisen liikenteen käytön perusteella (halvin lipputuote)
- Oma matkustustapa, jos ei mahdollisuutta käyttää joukkoliikennettä
 - OKM:n taksa-asetuksen mukainen euromääräinen korvaus
 - Opetus- ja kulttuuriministeriön asetus eräiden koulumatkakustannusten laskentaperusteista (465/2019)
- Voidaan maksaa myös koulutuksen järjestäjälle, jos tämä tarjoaa koulukuljetuksen

Erityiset majoitus- ja matkakorvaukset (19-21 §)

- Jos matka oppivelvollisen kodista **lähimpään** lukioon tai monialaiseen ammatilliseen oppilaitokseen on **yli 100 kilometriä**
 - opiskelija voi valita lukiokoulutuksen tai ammatillisen koulutuksen välillä
 - monialainen = vähintään kaksi koulutusala
 - opetuskieli suomi tai ruotsi (perusopetuslain mukainen opetuskieli)
 - samat periaatteet TUVA- ja TELMA-koulutuksessa, jos nämä lähin ”soveltuva”
- Ei oikeutta, jos käyttää vapaata hakeutumisoikeutta ja hakeutuu kauemmaksi
- Ei oikeutta, vaikka hakeutuisi esim. erityisen koulutustehtävän lukioon tai tietylle koulutusosalalle, jota ei lähimmässä oppilaitoksessa
- Koulutuksen järjestäjä päättää majoitus- ja matkakorvausten myöntämisestä hakemuksesta
 - muutoksenhakuoikeus hallinto-oikeuteen

Majoituskorvaus

- Vuosittaisen opintojen alkamis- ja päättymispäivän väliseltä ajalta, jos opintojen suorittaminen edellyttää asumista oppilaitoksen sijaintipaikkakunnalla
- Opintojen aikaisesta asumisesta aiheutuvat kohtuulliset kuukausittaiset asumiskustannukset, enintään kuitenkin yleisestä asumistuesta annetun lain 10 §:ssä säädetty enimmäisasumismenot
- Se osuus kohtuullisista asumiskustannuksista, jota ei korvata muun lain nojalla (yleinen asumistuki ensisijainen)
- Ei oikeutta, jos mahdollisuus asua oppilaitoksen maksuttomassa asuntolassa

Matkakorvaus

- Oikeus niillä, joilla oikeus majoituskorvaukseen
 - sekä niillä, joilla olisi oikeus majoituskorvaukseen muutoin, mutta asuvat maksuttomassa asuntolassa
- Korvataan oppivelvollisen kodin ja opiskeluaikaisen asunnon välisistä matkoista aiheutuvat kustannukset viikonloppujen ja lomien yhteydessä
- Maksetaan halvimman käytettävissä olevan matkustustavan mukaan (lähtökohtaisesti joukkoliikenne)
- Jos matkoihin ei ole mahdollisuutta käyttää joukkoliikennettä, koulumatkatukilain mukaiset oman matkustustavan matkakustannukset (OKM:n taksa-asetuksen mukaisesti)

Uudistuksen määrärahat

- Julkisen talouden suunnitelma kehyskaudella 2021-2024:
 - vuonna 2021 yhteensä 27 milj. eur (22 milj. eur)
 - vuonna 2022 yhteensä 65 milj. eur
 - vuonna 2023 yhteensä 102 milj. eur (107 milj. eur)
 - vuonna 2024 yhteensä 129 milj. eur
- Määrärahat lisääntyvät vuositasolla ”tasaisen kasvun periaatteella”
 - ensimmäistä vuotta hieman etupainotettu (täydentävä talousarvio)
 - täysimääräinen lisäys v. 2024 lähtien, jolloin uudistuksen piirissä kolme ikäluokkaa
- Kuntien uudet tehtävät korvataan 100-prosenttisesti valtionosuusrahoitteisesti
 - kuntien lakisääteinen rahoitusosuus ei nouse
 - valtionosuusjärjestelmä yleiskatteellinen ja laskennallinen

Uusien tehtävien rahoitus lukiokoulutuksessa

- Kustannukset otetaan huomioon keskimääräisessä yksikkö hinnassa
 - muutetaan rahoituslaissa säädettyä kuntien rahoitusosuutta, v. 2024 kuntien rahoitusosuus 52,21 % (nyt 57,3 %)
- Nostaa lukiokoulutuksen keskimääräistä yksikköhintaa ja järjestäjäkohtaista yksikköhintaa kaikilla lukiokoulutuksen järjestäjillä
 - vaikuttanut ensimmäisen kerran varainhoitovuoden 2021 yksikköhintaa korottavasti (maksu kuukausittain tasaerinä)

Oppimateriaalit ja muut tarvikkeet

- Lukiokoulutuksen oppimateriaalit yht. 56,8 milj. euroa
 - Oppikirjat 1 128 €/opiskelija (kierrätystehokkuus huomioiden)
 - Muut opiskelutarvikkeet 220 €
 - Laskinlisenssi 70 €
 - Tietokone 306 € (kierrätystehokkuus huomioiden)
- Lisäksi
 - 3,5 milj. euroa oppimateriaalien ja tietokonekannan hankintamenettelyistä, ylläpidosta, varastoinnista ja jakelusta sekä ICT-tuesta aiheutuviin lisäkustannuksiin
 - 2,4 milj. euroa muut uudet tehtävät (lisäohjaus, erityinen tuki TUVA, matka- ja majoituskorvaukset)

Määrärahalisäys lukiokoulutuksen momentilla

- Määrärahalisäys/opiskelija koko opiskeluajalta yht. **1 905 euroa**
 - **keskimäärin 635 eur/vuosi**

Varainhoitovuosi	2021	2022	2023	2024
Määrärahalisäys	10 450 000 €	29 100 000 €	48 450 000 €	62 700 000 €
Laskennallisia opiskelijoita	17 %	50 %	83 %	100 %
Per laskennallinen opiskelija	635 €	589 €	588 €	635 €
Per vuoden aikana aloittava tai jatkava opiskelija	317 €	442 €	588 €	635 €

IB-koemaksut

- K: Kuuluvatko IB-koemaksut maksuttomuuden piiriin? Yo-kirjoituslautakunta voi lopettaa maksujen perimisen, mutta IB-organisaatiota emme voi vaatia tekemään samaa.
 - V: Lähtökohtana on, että myös IB-lukioiden koemaksut ovat maksuttomia. Tämä on otettu huomioon lukiokoulutuksen oppimateriaalien kustannuslaskelmissa. IB-tutkinnon maksuista ei säädetä Suomen lainsäädännössä, joten niiden maksuttomuudesta ei ole erillistä säännöstä, kuten yo-tutkinnon tutkintomaksuista. Koulutuksen järjestäjä päättää menettelyistä, miten koemaksujen maksuttomuus toteutetaan.
- K: Kuinka monen aineen koemaksu on opiskelijalle ilmainen?
 - V: Laissa ei ole säännöstä IB-tutkinnon kokeiden maksuttomuudesta, mutta lähtökohtaisesti tutkinnon suorittamisen tulisi olla opiskelijalle maksutonta. Ylioppilastutkinnon osalta maksuttomiksi on säädetty viisi koetta, jotka edellytetään tutkinnon suorittamiseksi. IB-tutkinnon kokeiden osalta voi noudattaa samaa linjausta eli tutkinnon suorittamiseksi pakolliset kokeet ovat maksuttomia, mutta vapaaehtoisista/ylimääräisistä kokeista opiskelija vastaa itse.

IB-koemaksut ja YO-tutkinto

- K: Mikäli IB-lukion opiskelija tekee ib-finals kokeet, jotka kuuluvat hänen tutkintoonsa, maksaako hän itse kansallisen yo-kokeen maksut, jos hän haluaa tehdä myös kyseisen tutkinnon?
- V: Ylioppilastutkinnon maksuista säädetään ylioppilastutkinnosta annetussa laissa, eikä maksuttomuutta ole suljettu pois, jos suorittaa myös IB-kokeet. On kuitenkin huomattava, että oikeus maksuttomuuteen (myös yo-tutkinnon kokeiden maksuttomuuteen) päättyy, kun opiskelija on suorittanut ylioppilastutkinnon tai sitä vastaavan tutkinnon.

YO-tutkinnon maksujen periminen jatkossa

- K: Miten valtio huolehtii jatkossa ylioppilastutkintoon vaadittavien kokeiden maksuttomuudesta - jäävätkö ne YTL:ltä laskuttamatta ja valtio kohdentaa rahoituksen suoraan sinne?
- V: Jatkossa viisi ensimmäiseksi suoritettavaa koetta sekä näiden osalta hylättyjen kokeiden uusinnat ovat maksuttomia (Laki ylioppilastutkinnosta, 20 §). Näistä koulutuksen järjestäjä ei siis peri tutkintomaksuja. Jos opiskelija osallistuu useampaan kuin viiteen kokeeseen, maksu peritään. Lisärahoitus on kohdennettu suoraan YTL:lle.

YO-tutkinnon lääkärintodistukset

- K: Ovatko YO-kokeen erityisjärjestelyihin tarvittavat lääkärintodistukset maksuttomia kokelaalle?
- V: Erityisjärjestelyihin tarvittavien lääkärintodistusten maksuttomuudesta ei ole erikseen säädetty. Ylioppilastutkintoon liittyvät erityisjärjestelyjä koskevat todistukset voi monilta osin antaa erityisopettaja. Mahdolliset lääkärintodistukset voi useimmiten hankkia julkisen terveydenhoidon puitteissa. YTL on ohjeistanut sivuillaan erityisjärjestelyistä ja niiden hakemisesta.

Aineopintojen maksuttomuus

- K: Saako oppivelvollisille tarjota maksullisia opintojaksoja aineopiskeluna (yksittäiset opintojaksot)? Jos saa, niin millä ehdoin?
- V: Aineopintojen suorittamista ei katsota oppivelvollisuuden suorittamiseksi. Oppivelvollisuutta suoritetaan siis lukion oppimäärää suorittamalla, eikä tällöin lainsäädännön mukaan muodostu tilannetta, jossa oppimäärän rinnalla suoritettaisiin aineopintoja.

Maksusitoumus tietokoneeseen

- K: Onko koulutuksen järjestäjän mahdollista antaa opiskelussa tarvittavaan tietokoneeseen maksusitoumus, jolla opiskelija hankkii tarkoituksenmukaisen tietokoneen? Mikäli opiskelija haluaisi kalliimman laitteen hän maksaisi itse erotuksen.
- V: Oppivelvollisuuslain mukaan maksuttomia ovat opetuksen edellyttämät oppimateriaalit ja työvälineet. Laissa ei säädetä tämän tyyppisestä maksusitoumusmenettelystä. Opiskelija voi halutessaan käyttää myös omaa tietokonettaan, mutta laki ei velvoita koulutuksen järjestäjää maksamaan opiskelijalle käyttökorvausta oman tietokoneen käytöstä.

Nettiyhteys kotiin

- K: Onko koulu velvollinen hankkimaan opiskelussa kotona tarvittavan nettiyhteyden?
- V: Useimmilla opiskelijoilla on käytettävissään nettiyhteys kotona tai kännykässä. Lähtökohtaisesti opiskelijat voivat hyödyntää näitä jo käytössään olevia nettiyhteyksiä. Koulutuksen järjestäjän tulee kuitenkin hankkia opetuksen edellyttämät välineet, joten jos opiskelijalla ei ole käytössään nettiyhteyttä ja opetukseen osallistuminen sitä edellyttää, tulee koulutuksen järjestäjän tarjota myös nettiyhteys.

Mitä oheisvälineitä tulee hankkia?

- K: Kalliit koneet kulkevat repuissa. Voidaanko edellyttää sellaisen laukun hankintaa, jossa kone pysyisi kolme vuotta ehjänä vai onko hankittava kaikille myös jonkintyyppinen suojalaukku/pussi?
 - V: Koulutuksen järjestäjä päättää, hankkiiko esim. suojapussin. Laki ei edellytä, että opiskelijan tulisi hankkia tietynlainen laukku tai muita suojavälineitä oppimateriaalien ja tarvikkeiden säilyttämiseen.

Kaksoistutkinnon maksuttomuus

- K: Miten valtio turvaa jatkossa lukio-opintojen maksuttomuuden niille kaksoistutkinto-opiskelijoille, joiden koulutuksen rahoitus menee ammatillisen koulutuksen järjestäjälle? Miten valtio turvaa jatkossa lukio-opintojen maksuttomuuden niille lukiolaisille ja kaksoistutkinto-opiskelijoille, joiden opinnot kestävät pidempään kuin kolme lukuvuotta?
- V: Koulutuksen järjestäjän saama rahoitus määräytyy sen koulutusmuodon mukaisesti, jossa opiskelija on kirjoilla läsnä olevana ja jossa hänet luetaan rahoituksen perusteeksi. Erillistä rahoituksen korotusta kaksois/kolmoistutkinnon suorittajien osalta ei ole. Opintojen suoritus aika on kuitenkin tyypillisesti pidempi, mikä lisää opiskeluajan perusteella maksettavan rahoituksen määrää.

Jos lukio tarjoaa vuokra-asunnon

- K: Kunnalla on rivitalo lukion vieressä, josta opiskelijat ovat voineet vuokrata edullisesti "soluhuoneen" asumista varten. Kuuluuko heille jatkossa tarjota maksuton asuminen?
- V: Lukiolain mukaan asuminen koulutuksen järjestäjän osoittamassa asuntolassa on opiskelijalle maksutonta. Kysymyksen mukaisessa tilanteessa kyse ei ole kuitenkaan lukiolaissa tarkoitettusta koulutuksen järjestäjän asuntolasta, vaan normaalista vuokra-asumisesta. Laki ei tällaisessa tilanteessa edellytä asumisen maksuttomuutta.

Koulumatkatuki – useita oppilaitoksia

- K: Lukio ja ammatillinen oppilaitos sijaitsevat seitsemän kilometrin päässä toisistaan. Jos yhdistelmätutkintoa suorittava asuu alle 7 km päässä ammatillisesta oppilaitoksesta ja yli 7 km päässä lukiossa, onko hän oikeutettu maksuttomaan koulumatkaan opiskellessaan lukiossa?
- V: Seurataan tosiasiallisia koulumatkoja. Jos koulumatkojen määrää koskeva edellytys (vähintään 10 koulumatkatukeen oikeuttavaa päivää kalenterikuukaudessa) täyttyy lukioon, niin opiskelija on oikeutettu koulumatkatukeen.

Asuinkunnan määräytyminen

- K: Opiskelija hakeutuu kaukana kotikunnasta olevaan lukioon esim. seurustelusuhteen takia ja aloittaa siellä opinnot. Koti-ikävän takia nuori ei kuukauden kuluttua enää ilmesty kouluun tai vastaa oppilaitoksen yhteydenottoihin. Onko kunta A vastuussa nuoresta, jonka kotikunta on B mutta jonka oppivelvollisuuden suoritus on jäänyt kesken kunnassa A?
- V: Asuinkunta on se kunta, jonka alueella oppivelvollinen tosiasiassa asuu. Jos kotikunta on B, mutta oppivelvollinen tosiasiassa asuu kunnassa A, oppivelvollisuuslaissa tarkoitettu asuinkunta on kunta A. Jos tietoa asumisesta ei ole, oppivelvollisen oletetaan asuvan VTJ:n mukaisessa kotikunnassa.

Mistä lisätietoja?

Oppivelvollisuuslaki (1214/2020)

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2020/20201214>

Hallituksen esitys HE 173/2020 vp

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/KasittelytiedotValtiopaivaasia/Sivut/HE_173+2020.aspx

OKM-nettisivut

<https://minedu.fi/oppivelvollisuuden-laajentaminen>

UKK-palsta

<https://minedu.fi/kysymyksia-ja-vastauksia-oppivelvollisuudesta>

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET